

УДК 371.315:371.212.7 - 057.875

## ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ЯК ФУНДАМЕНТ РОЗВИТКУ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

О. І. Козьменко

*У статті розглянуто такий фактор розвитку успішності студентів, як взаємодія викладача і студента. Рівень викладання є суттєвим фактором якісного навчання і має довготривалий ефект. Високопрофесійне викладання впливає не тільки на результати академічної успішності, але й сприяє розвитку необхідних життєвих навичок, що дозволять студенту досягти кінцевої мети навчання в університеті, адаптуватися у суспільстві, сформувати необхідну соціальну компетентність та досягти професійної самореалізації. Одним із проявів ефективності викладання є вміння викладача створити ситуацію успіху для студента. Така ситуація передбачає організацію таких умов під час викладання, що дозволять студенту відчувати задоволення від навчання, отримати позитивний результат, підвищити мотивацію тощо. Досвід успішного навчання дозволяє студенту розвинути впевненість у власних силах, підвищити самооцінку і досягти успіху у професійній кар'єрі. З метою дослідження критеріїв для оцінювання високоефективного викладання група американських учених зробила спробу застосувати Рамочну конструкцію конкуруючих цінностей (Competing Values Framework (CVF)) у навчальних закладах. Ця конструкція має чотири квадранти, що містять критерії для оцінювання необхідних умінь і навичок педагогів. Використання цих критеріїв дозволяє дослідити і оцінити такі компоненти ефективності викладання, як створення позитивних взаємовідносин, налаштування на очікування високих результатів студента, постійний розвиток і вдосконалення та створення стабільного навчального середовища. Гармонійне поєднання всіх чотирьох компонентів у роботі викладача дозволяє студенту досягти успіху і дає змогу вважати викладання високоефективним.*

**Ключові слова:** *успіх, успішність навчання, студенти, високоефективне викладання, ситуація успіху, компоненти ефективності викладання, вищий навчальний заклад.*

**Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями.** Успішність студентів є одним із найбільш важливих показників загальної ефективності навчання у вищому закладі освіти. Рейтинг ВНЗ та загальна робота

викладачів, адміністрації закладу, ефективність навчальних програм і окремих курсів вимірюється кількістю студентів, які успішно закінчили навчальний заклад і не полишили навчання. Також студентський успіх є одним з основних факторів економічного розвитку університетів. Сучасна західна система отримання грантів дозволяє стимулювати студентів і отримувати університетам необхідні матеріальні ресурси. Це є потужним стимулом для університетів для створення атмосфери і надання ресурсів, які ефективно допомагають студентам цього навчального закладу досягти успіху. Головна мета закладів вищої освіти – надати таку освіту майбутньому фахівцю, що дозволить йому бути конкурентоспроможним у світі ринкової економіки і, завдяки знанням та досвіду, стати привабливим робітником для будь-якого роботодавця. Серед факторів, що впливають на досягнення студентами успіху, ефективність викладання у вищому навчальному закладі, компетентність, особисті якості і досвід викладача є одним із ключових у створенні умов для успішності студентів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор.** Успішність в контексті освіти стала темою досліджень багатьох вчених як за кордоном, так і на теренах нашої країни. Ю. Андрєєва, М. Батурін, І. Бех, М. Белкін, О. Біріна, О. Бондаревська, В. Дряпіка, І. Зязюн, М. Мантрова, О. Пехота та інші науковці розглядали різні аспекти успішності освітнього простору в межах психології і педагогіки. Дж. Аллен, Р. Ассаджіолі, М. Аткинсон, К. Вілсон, А. Ліціо, Т. Маркович, Д. Нордсток, Д. Саклофске, А. Стельнікі та ін. своїми дослідженнями доводять, що успішність студента є багатокомпонентним поняттям. Вплив викладача, його досвіду, знань, особистих якостей на досягнення студентського успіху і ефективності навчання досліджували Е. Айзнер, Х. Джордан, Р. Коу, Дж. Махоні, А. Мелер, Р. Мендро, В. Нордмарк, Б. Сандерс та ін.

**Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття.** Успішність у межах навчального простору передбачає не тільки достатньо добре оволодіння знаннями, вміннями та навичками, але й розвиток особистісного потенціалу, ефективне просування по ступеням і рівням освіти, високий рівень адаптації в соціумі, формування соціальної компетентності та ефективну професійну самореалізацію (Хридина, 2003). Створення умов для успіху студента неможливо без високоякісних навчальних ресурсів і високопрофесійного викладання. Якість навчання безпосередньо залежить від професіоналізму викладача і світові тенденції демонструють підвищену увагу університетів до залучення і підтримки високоефективних і освічених педагогів. Університети Англії вживають енергійних заходів для забезпечення того,

щоб кваліфікаційні вимоги викладачів відповідали стандартам якості. Нещодавно розроблена система досягнення досконалості викладання (Framework for teaching excellence (TEF), безумовно, є кроком у правильному напрямку. Розуміючи той факт, що ефективні викладачі є надзвичайно важливі для досягнення успіху студентів і підтримки творчого навчального середовища, залишається нез'ясованим питання щодо впливу та критеріїв оцінювання ефективності викладання на успіх студента.

**Мета статті** – охарактеризувати ефективність викладання як основу розвитку успішності студентів вищих навчальних закладів.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів.** Успішність студентів безпосередньо залежить від соціального оточення, особистості та професіоналізму викладача, позитивного емоційного стану студента. Дослідження науковців доводять, що висока кваліфікація викладача та ефективна стратегія викладання мають безпосередній довгостроковий вплив на досягнення успіху студентів. Вплив діяльності кваліфікованого вчителя на подальшу успішність навчання учнів 3-8 класів досліджував Білл Сандерс з університету Теннессі (США). В ході дослідження було доведено зв'язок рівня викладання та ефективності навчання учнів. Експериментальні дані підтвердили той факт, що висока кваліфікація вчителя безпосередньо впливає на рівень знань учнів і надає гарний старт для отримання високих результатів у майбутньому. Було встановлено, що в експериментальній групі діти показали більш високі результати навчання в математиці, оскільки це безпосередньо залежало від рівня знань учителя. Учні, які з третього по шостий клас вивчали математику з висококваліфікованими вчителями, в подальшому, навіть через три роки, демонстрували більш високі досягнення у навчанні (на 52% кращі бали) порівняно з результатами тих учнів, яких навчали менш кваліфіковані фахівці з математики. Дані були отримані завдяки загальнонаціональному оцінюванню з математики у штаті Теннессі (Сандерс, 1996). Під впливом цього дослідження колектив науковців з Далласу (США) наважилися провести довготривалий експеримент з учнями 4-8 класів, в якому з'ясували вплив учителя на навчальну успішність учнів та оцінювали їх досягнення у математиці і читанні. Результати підтвердили попередні отримані дані Б. Сандерса та його колег та навіть розширили коло дослідження щодо кількості, віку, етнічного походження учнів, їх гендерного складу, сфери досягнень та тривалості дослідження (Мендро, 1997).

І хоча дані наукові розробки велися у середніх навчальних закладах, подальші дослідження у цьому напрямку довели той факт, що вчителі

мають величезний вплив на досягнення успіху не тільки учнями, але й студентами вищих навчальних закладів і цей вплив має довготривалий ефект (Мендро, 1998). Студенти, викладачами яких були висококваліфіковані фахівці, в подальшому демонструють більш успішну стратегію поведінки і виявляють цілеспрямованість при навчанні, на відміну від тих студентів, які не мали змогу навчатися у висококваліфікованих викладачів. Успішність орієнтує на досягнення соціально прийнятих у суспільстві цінностей і передбачає наявність у людини таких внутрішніх якостей як позитивне мислення, оптимізм, достатній рівень самооцінки тощо. Під час навчання у вищому навчальному закладі студент має змогу сформувати необхідні якості і досягти успіху. Завдання викладача не тільки передати необхідні знання, сформувати навички і уміння, але й допомогти студенту досягти гармонійного розвитку особистості.

На думку вчених, фактором, що визначає розвиток позитивних відносин співпраці викладача і студента є ситуація успіху (Андреєва, 2003). Створення такої атмосфери під час навчання, що сприяє активній роботі студента, забезпечує позитивний емоційний настрій, налаштовує на розвиток індивідуальних можливостей і адекватне сприйняття результатів навчальної діяльності є запорукою успіху студента. Уміння створити ситуацію успіху під час навчання є однією із характеристик ефективного, висококваліфікованого педагога.

Американські дослідники пропонують підхід, що дозволяє оцінити ефективність викладача і проаналізувати фактори, що впливають на якість викладання. Група вчених, на чолі з Джимом Махоні протягом шести років проводили дослідження в трьох американських штатах, оцінюючи ефективність викладання. Дослідники зробили спробу застосувати Рамочну конструкцію конкуруючих цінностей (Competing Values Framework (CVF), яку розробив професор Р. Куїнн для покращення організаційної структури підприємства та пристосувати її для опису ключових компонентів ефективного викладання (Махоні, 2014). На думку Джима Махоні, структура має складатися з таких цінностей: взаємовідносини, що створюють позитивну атмосферу у суспільстві, налаштування на очікування високих результатів від студентів з метою максимізації досягнень кожного студента, постійне вдосконалення, що передбачає оновлення і розвиток, останній компонент – створення стабільного середовища на основі певних процесів і структур. Інтеграція цих чотирьох компонентів у навчальний процес дозволяє високоєфективним викладачам покращити якість навчання студентів. Також більш детальний розгляд цієї структури допомагає визначити критерії для оцінки ефективності

викладання та можливостей покращення роботи кожного педагога. Структура конкуруючих цінностей складається з чотирьох квадрантів: жовтого, зеленого, червоного і синього кольору. Вони містять характеристики цих цінностей та визначаються за ознаками внутрішнього або зовнішнього спрямування, гнучкості та відкритості, контролю та порядку. Характеризуючи компоненти, що визначають жовтий сектор – взаємовідносини, Дж. Махоні підкреслює важливість таких цінностей, як співпраця, спрямованість на інтереси студента, підтримка, повага до студента, турботливість і піклування. Головне для жовтого квадранта – це побудова якісних відносин із студентами та серед них. Педагоги, які є кваліфікованими в цій галузі, знають інтереси своїх студентів, надають необхідну підтримку і сприяють співпраці, повазі та розвитку почуття приналежності до студентської спільноти. Як доказ важливості гарних стосунків між викладачем і студентами, російський дослідник М. Белкін вказує, що викладач здатен організувати такі стосунки, що нададуть студенту відчуття радості, успіху, можливість відчути позитивні емоції і задоволення від досягнення, усвідомити власні можливості та повірити в себе (Белкін, 1991, с. 30).

Протилежний від жовтого – синій квадрант втілює високі очікування і результати, містить такі складові, як спрямованість на ціль, відповідальність, оцінювання, досягнення, високоякісну роботу, досконалість. Викладачі, що проявляють майстерність в цій сфері, активно допомагають студентам ставити цілі, досягати їх, виховують відповідальність і стимулюють до високої якості у роботі. Вони розуміють, що труднощі при виконанні завдання є тимчасовими, але гордість від покращеної майстерності або нового знання, триває вічно. Такі викладачі піклуються про результати і допомагають студентам досягти їх завдяки налагоджуванню зворотного зв'язку, розвитку уваги та необхідних умінь і навичок. Але, з точки зору педагогічної майстерності, реалізація такого підходу можлива лише за умовою досяжності завдань для студента і їх відповідності його рівню знань. Це також є однією із умов створення ситуації успіху, підвищення внутрішньої мотивації і рівня самостійності студента (Андреева, 2003). Викладачі, що можуть майстерно поєднати цінності жовтого і синього квадранту, демонструють значну ефективність викладання (Махоні, 2014).

Стале середовище – червоний квадрант – це створення структур і процесів для організації стабільного навчального середовища. До складу цього компоненту входять певні структури, розпорядок, ефективність, управління навчальним процесом, певний обсяг знань та організація безпеки. Усвідомлене відповідальне ставлення до навчання покращує

результати, а певний порядок, стабільність та безпека надає студентам відчуття впевненості. Завдання викладача обрати правильну організаційну стратегію і налаштувати студентів на продуктивну працю, але майстерність викладача полягає у створенні середовища, що не дозволить студентам нудьгувати або відчувати дискомфорт.

Постійне вдосконалення – зелений квадрант – стосується адаптивності, творчості та постійного покращення. Педагоги, які є кваліфікованими в цій галузі, надають студентам можливість експериментувати і проявляти свою особистість себе під час навчання. До складу цього компонента входять такі якості, як ентузіазм, креативність, доречність застосування тих чи інших методів та технік, передбачення кінцевих результатів, експериментування тощо. Можна легко зацікавити і мотивувати студентів до навчання, якщо викладач володіє певними методичними засобами, надає багатий та відповідний контент, представляє його цікавим для студентів способом. На думку науковців, розвиток пошукової діяльності студентів, підкріплення зусиль особистості, що стимулюються діями авторитетної особи, самовизначення і саморозвиток, задоволення від діяльності є ключовими у досягненні успіху і створенні відповідної ситуації під час навчання студентів (Ларіонова, 1996, с. 5). Таким чином, надавши характеристики ефективного викладання, автор наголошує на інтегрованому використанні всіх складових, як єдиний можливий рецепт успіху викладання (Махоні, 2014).

**Висновки і результати подальших розвідок у даному напрямку.** Головне призначення висококваліфікованого викладача – сприяти досягненню успіху студента. Під час викладання можна застосовуючи Рамкову конструкцію конкурентних цінностей з метою створення такого навчального середовища, що стимулює студента до навчання, само досконалість, формує почуття приналежності до академічної спільноти, сприяє досягненню високих результатів, гарантує безпеку і розвиває ентузіазм. Результатом подальших розвідок у цьому напрямку є проблема розробки критеріїв оцінювання ефективності викладання та вдосконалення якості надання освітніх послуг. Вдосконалення викладання є безперечно запорукою вдосконалення навчального процесу і стимулу до досягнення студентами успіху в кар'єрі та в житті.

#### Література

1. Андреева Ю. В. Создание ситуации успеха в учебной деятельности подростков : дис. канд. пед. наук : 13.00.01. Екатеринбург, 2003. 174 с.
2. Белкин Н. А. Ситуация успеха : Как ее создать : Кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1991. 176 с.

3. Ларионова И. А. Ситуация успеха в учебной деятельности как фактор развития отношений сотрудничества в системе «учитель-ученик»: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 1996. 28 с.
4. Хридина Н. Н. Понятийно-терминологический словарь: управление образованием как социальной системой. Екатеринбург: Уральское издательство, 2003. 384 с.
5. Mahony, J. A recipe for success — what highly effective teachers do. *Ohio School Boards Association Journal*. 2014. Volume 58, Issue 1. Pp. 46–47.
6. Mendro, R. L. Student Achievement and School and Teacher Accountability. *Journal of Personnel Evaluation in Education*. 1998. Volume 12, Issue 3. Pp. 257–267.
7. Sanders, W. L. and Rivers, J. C. (1996). Cumulative and Residual Effects of Teachers on Future Student Academic Achievement. Knoxville, TN: University of Tennessee Value-Added Research and Assessment Center.

#### References

1. Andreyeva, Yu. V. (2003). *Sozdanie situatsii uspekha v uchebnoy deyatelnosti podrostkov [Creating a situation of success in the educational activity of adolescents]*. (Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Yekaterinburg (rus).
2. Belkin, N. A. (1991). *Situatsiya uspekha: Kak ee sozdat': Kniga dlya uchitelya [The situation of success: How to create it: Book for Teacher]*. Moscow: Prosveshcheniye (rus).
3. Larionova, I. A. (1996). *Situatsiia uspekha v uchebnoi deiatelnosti kak faktor razvitiia otnoshenii sotrudnichestva v sisteme "uchitel-uchenik" [The situation of success in educational activities as a factor in the development of cooperative relations in the "teacher-student" system]*. (Abstract of Candidate of Pedagogical Sciences Thesis). Yekaterinburg (rus).
4. Khrydyna, N. N. (2003). *Ponyatiino-terminologicheskii slovar: upravlenie obrazovaniem kak sotsialnoy sistemoy [Conceptual-terminological dictionary: management of education as a social system]*. Ekaterinburg: Uralskoe izdatelstvo (rus).
5. Mahony, J (2014). A recipe for success — what highly effective teachers do. *Ohio School Boards Association Journal, Volume 58, Issue 1*, 46–47.
6. Mendro, R. L. (1998). Student Achievement and School and Teacher Accountability. *Journal of Personnel Evaluation in Education, Volume 12, Issue 3*, 257–267.
7. Sanders, W. L. & Rivers, J. C. (1996). *Cumulative and Residual Effects of Teachers on Future Student Academic Achievement*. Knoxville, TN: University of Tennessee Value-Added Research and Assessment Center.

## ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРЕПОДАВАНИЯ КАК ФУНДАМЕНТ РАЗВИТИЯ УСПЕШНОСТИ СТУДЕНТОВ

Е. И. Козьменко

*В статье рассмотрен такой фактор развития успешности студентов, как взаимодействие преподавателя и студента. Уровень преподавания является существенным фактором качественного обучения и имеет длительный эффект. Высокопрофессиональное преподавание влияет не только на результаты академической успеваемости, но и способствует развитию необходимых жизненных навыков, которые позволят студенту достичь конечной цели обучения в университете, адаптироваться в обществе, сформировать необходимую социальную компетентность и достичь профессиональной самореализации. Одним из проявлений эффективности преподавания является умение преподавателя создать ситуацию успеха для студента. Такая ситуация предполагает организацию таких условий во время преподавания, которые позволят студенту почувствовать удовольствие от обучения, получить положительный результат и повысить мотивацию. Опыт успешного обучения позволяет студенту развить уверенность в собственных силах, повысить самооценку и достичь успеха в профессиональной карьере. С целью исследования критериев для оценки высокоэффективного преподавания группа американских ученых сделала попытку применить Рамочную конструкцию конкурирующих ценностей (Competing Values Framework (CVF)) в учебных заведениях. Эта конструкция имеет четыре квадранта, содержащих критерии для оценки необходимых умений и навыков педагогов. Использование этих критериев позволяет исследовать и оценить такие компоненты эффективности преподавания, как создание положительных взаимоотношений, настрой на ожидания высоких результатов студента, постоянное развитие и совершенствование и создание стабильной учебной среды. Гармоничное сочетание всех четырех компонентов в деятельности преподавателя позволяет студенту добиться успеха и позволяет считать преподавание высокоэффективным.*

**Ключевые слова:** успех, успешность обучения, студенты, высокоэффективное преподавание, ситуация успеха, компоненты эффективности преподавания, высшее учебное заведение.

## THE EFFECTIVENESS OF TEACHING AS A BASE FOR STUDENTS' SUCCESS

O. I. Kozmenko

*The article is devoted to such factor in the development of student success as the teacher - student interaction. The quality of teaching is a significant factor in higher education and has a long-lasting effect. Highly professional teaching affects not only the results of academic achievement, but also promotes the development of the useful life skills. They are very important for students and help reach the ultimate goal of higher*

education, adapt in society, form the necessary social competence and achieve professional self-realization. One of the evidence of teaching effectiveness is the teacher's ability to create a situation of student's success. This situation means the creation of such conditions during teaching that give the student possibility to feel satisfied with learning, obtain a positive result, enhance motivation, etc. The experience of successful learning allows the student to develop self-confidence, self-esteem and success in professional careers. In order to study the criteria for assessing high-impact teaching, a group of American scholars attempted to apply the Competing Values Framework (CVF) in educational institutions. It has four quadrants that contain criteria for assessing the skills and abilities of teachers. These criteria allow to explore and evaluate such components of teaching effectiveness as relationships — cultivating a supportive community, high expectations — maximizing every student's achievement, continuous improvement — adapting and embracing change, stable environment — creating structures and processes. Highly effective educators successfully integrate practices in all four quadrants to improve student learning and are able to create an environment that fosters a sense of belonging, accomplishment, security and enthusiasm/

**Key words:** Success, successful learning, students, highly effective teaching, the situation of student's success, components of teaching effectiveness, higher education institution.

**Козьменко Олена Іванівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов і професійної комунікації Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна).  
E-mail: olena\_kozmenko@ukr.net

**Kozmenko Olena Ivanivna** - PhD, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Foreign Languages and Professional Communication of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine).  
E-mail: olena\_kozmenko@ukr.net